

Carol Drinkwater

Dochter van Frankrijk

A.W. Bruna Uitgevers

Proloog

Charlie, Parijs, maart 1947

Charles Gilliard liep te fluiten terwijl hij in oostelijke richting over de Parijse avenue wandelde. Hij keek rond, genietend van alles wat er op die mooie lenteochtend om hem heen gebeurde, en verheugde zich op de dag die voor hem lag en waarop hij alles kon doen waar hij zin in had. Hij had geen last van hoofdpijn; hij was vroeg opgestaan nadat hij vast had geslapen, dat wil zeggen, relatief rustig en zonder zijn terugkerende nachtmerries. Dus geen reden om niet in een optimistische bui te zijn. De stad bruiste van het leven: het was druk op de boulevards, de kastanjabomen begonnen uit te botten en de carrousel van auto's toeterde en tolde rond alsof de motoren zelf aan het zingen waren. Hoewel hij dankbaar was voor wat de oorlog had gebracht – het was hemzelf goed vergaan tijdens die jaren van stilte, leegte en onderdrukking – stemde het hem vrolijk om er getuige van te zijn dat de hoofdstad nu weer opbloede. Het ontwaken van Parijs. Vredestijd. De jazzclubs, de uitgelaten sfeer, het nachtleven. Bebop dansen in de Caveau de la Huchette op de linkeroever; drinken met de Amerikanen die luchthartigheid en een ongedwongen sfeer naar de bevrijde stad hadden gebracht. De mooie meisjes, de vrije en spontane levensstijl. Het leven werd *cool*. Een uitstekende omschrijving, dacht Charlie, die al veel te lang peentjes zweette.

Hij verheugde zich ook over zijn aanhoudende geluk, zelfs

na die jaren van bezetting. Maar zoveel voorspoed kon natuurlijk niet eeuwig voortduren. Zijn kansen om geld te verdienen namen af. De mogelijkheden om op zijn vakgebied via de zwarte markt inkomsten te vergaren waren aan het opdrogen sinds het einde van de oorlog. Maar afgezien daarvan was hij dit vluchtige bestaan allang beu. Bovendien kon hij het met het geld dat hij opzij had gelegd nog hooguit een jaar of twee uitzingen. Het was onverstandig om dat te verkwisten aan nachtenlang swingen. Hij zou moeten investeren in wat nieuwe kleren, eens ernstig moeten nadenken over zijn toekomst en een lucratieve baan moeten vinden. Het grijze kostuum dat hij aanhad begon sjofel te worden en was versleten bij de manchetten. Gelukkig had hij nog steeds toegang tot het appartement waarin hij zich had geïnstalleerd en dat hij tot zijn thuis had gemaakt. Het was eigendom van – zoveel was hij te weten gekomen – een Joodse vrouw, mevrouw Friedlander. Hij had niet kunnen achterhalen waar ze naartoe was gevlucht. Er waren geen aanwijzingen, tenminste, hij had niets gevonden tussen wat er was achtergebleven in de stoffige kamers met de hoge plafonds. En belangrijker nog, evenmin enige informatie over wanneer ze terug zou komen om haar huis weer op te eisen en de draad van haar leven weer op te pakken. Natuurlijk bestond de kans altijd dat ze dood was – vermoord tijdens een razzia terwijl ze de stad uit vluchtte, of door een natuurlijke oorzaak – of dat ze was gearresteerd en gevangengenomen in een van de afgrijselijke kampen waar iedereen over had gelezen en over sprak. Te oordelen naar de foto's die aan de wanden hingen was ze minstens van middelbare leeftijd. Waren er misschien nakomelingen, familieleden die belangstelling hadden voor haar nalatenschap? Hij moest alert blijven en naar de toekomst kijken.

Het lot, weer een staaltje van geluk hebben, had Charlie naar het adres van Friedlander geleid. Begin 1943. Hij had laat op de ochtend koffiedronken in een *zinc*, een bar in de

buurt van de kerk van de Sainte-Trinité, waar hij een drietal ouwe kletskousen had horen babbelen. Ze zaten bij elkaar om een rond tafeltje in een woud van ellebogen die tegen elkaar aan drukten te roken, te mopperen en te zaniken over de te loorgang van hun wijk en dat ze hun stadsgenoten misten, die waren gevlucht voordat Hitler en zijn makkers hun geliefde stad in kwamen marcheren. Tijdens hun gesprek kwam madame Friedlander meerdere malen ter sprake als een van de eersten die ontsnapt waren. Op de dag dat de Duitsers naar de hoofdstad oprukten en de tanks eraan kwamen, maar nog niet door de stadspoorten waren gegaan, was ze verdwenen. ‘Terwijl al onze mannen zich terugtrokken.’

‘Niemand meer om voor dat prachtige appartement van haar te zorgen. Het staat al die tijd al leeg.’

‘Op 15 juni 1940 was het. Ik was brood aan het kopen. Toen ik de bakkerij uit stapte met mijn baguettes onder mijn arm stond er een bewaker bij de deur met een geweer over zijn schouder. Ik schrok me dood.’ De grijsharige Parisienne die het over haar broden had gehad was nu wild aan het gebaren, met uitpuilende ogen, en deed na hoe verbaasd ze was geweest bij het zien van een gewapende soldaat. ‘Ja, ik herinner het me als de dag van gisteren. Er was nauwelijks meer een mens te bekennen, zelfs nog voordat madame Friedlander er als een haas vandoor ging met weinig meer dan haar beurs in haar hand. Liet alles achter zich. Doodsbang, als een kip zonder kop.’

Charlie was dichterbij geschoven.

‘Waar is ze naartoe gevlucht?’ vroeg een van de anderen, die zich samenzweerderig vooroverboog. ‘Heeft iemand dat gehoord?’

De vrouwen schudden hun hoofd.

Charlie had dat gesprek in maart 1943 afgeluisterd. Madame Friedlanders appartement had op dat moment al drie jaar leeggestaan, als het klopte wat hij had gehoord.

‘Ik stak de Place de l’Opéra over. Alle winkels waren dichtgetimmerd.’ De hoofden knikten terwijl ze allemaal terugdachten aan die noodlottige dag. ‘Geen levende ziel te bekennen. Het was griezelig, spookachtig. Daar, midden op het plein, stond slechts één auto geparkeerd. Een Citroën, als mijn geheugen me niet in de steek laat, en achter de voorruit lag een wit kaartje met À VENDRE, te koop, in grote letters. Ik had het gevoel dat de grond onder mijn voeten was weggeslagen. Iedereen smeerde ’m en liet Parijs over aan de Duitsers. Drie jaar later zijn ze er nog steeds.’

‘Het wachten, daar word je stapelgek van. Sinds de tanks binnen kwamen rijden met die stinkende Duitsers erin draait ons leven om wachten. In de rij wachten op brood...’

‘Eerder op een oudbakken baguette...’

‘... die acht franc kost...’

‘Swastika’s die de Opéra ontsieren. Hoeveel vernederingen moeten we nog verdragen?’

‘We slikken onze woede in, spuwen op straat als ze langskomen en wachten tot de oorlog voorbij is, tot de geallieerden de hoofdstad bevrijden, tot die schoften hun verdiende loon krijgen.’

“‘Werk, familie, vaderland’, het zou wat!’ Eén oude dame sloeg met haar vuist op tafel. De lepeltjes kletterden op de schoteltjes.

‘Dat onze stadsgenoten mogen terugkomen.’

‘Of dat we te weten komen wat hun lot is.’

Er werd diep gezocht terwijl de vrouwen in stilzwijgen vervielen. Daarna: ‘We wonen in een halfbewoonde stad. Geen huisbewaarders om de gebouwen in de gaten te houden. Het voelt soms halfdood, hè?’

Gesprekken over het eind van de oorlog lagen gedurende de vijftig maanden bezetting op de lippen van alle Parijzenaars. Elke dag werd geteld, afgevinkt, genoemd in gebeden. Charlie had meer dan zes maanden ondergedoken gezeten en

was een tikkeltje wanhopig geweest toen hij dat eerste gesprek had afgeluisterd. Hij deed het best goed, verdiende meer dan genoeg om brood op de plank te hebben, spaarde zijn francs, hamsterde ze, maar leefde bij de dag, met een valse identiteit en zonder permanente verblijfplaats.

Een mooi, leeg appartement zou hem heel goed van pas komen. Geheel gemeubileerd, zonder kosten.

Daarna had hij er werk van gemaakt om in dat café rond te hangen, zijn oren en ogen open te houden en gesprekken aan te knopen met de stadsbewoners die nog over waren, tot hij eindelijk het precieze adres van de woning van madame Friedlander had achterhaald.

Het *bâtiment* in kwestie was gevestigd in de Rue de Lagrange, op nummer 9. Een fraai staaltje Haussmann-architectuur. Zijn 'hospita' – zij die verdwenen was en het huis leeg had achtergelaten, zodat hij erin kon – was een welgestelde weduwe, die in stijl had geleefd, naar bleek.

Ook de weduwnaar van de conciërge was ervandoor gegaan, al kon niemand verklaren waarom. Hij was geen Jood, viezerik of zigeuner. Een communist dan, of misschien een dief? Hij had de vuilnisbakken altijd op tijd buitengezet. Had hij misschien een paar appartementen geplunderd, gepakt wat hij wilde en zich daarna uit de voeten gemaakt? Niemand had enig idee waarom hij vertrokken was, of waarheen. Het *bâtiment* had iemand nodig die er verantwoordelijk voor was, aandacht besteedde aan het komen en gaan van onbekenden, leveringen, het schoonmaken van de gemeenschappelijke ruimtes... Charlie kreeg al snel in de gaten dat niemand een oogje in het zeil hield. Het was aan de overgebleven bewoners om het trappenhuis en de gangen om de beurt schoon te maken. De lift was buiten gebruik en er was geen klusjesman die gebeld kon worden om hem te repareren. De mannen waren oorlog aan het voeren en niemand wist wanneer ze terug zouden komen.

Charlie had naar het eindeloze gebabbel geluisterd en zijn kansen ingeschat.

Wie zou weet krijgen van zijn aanwezigheid? Dit was een ideale gelegenheid. Hij zou gek zijn als hij er geen gebruik van maakte.

En vrijwel zonder enige inspanning, zonder schade aan te richten, was hij de nacht na een verkenningsstocht overdag via de achtertrap – de dienstingang die zich twintig meter verderop in een zijsteegje bevond – naar boven gegaan en was met één kleine tas het gebouw binnengeglijpt, waarna hij zich door een schuifraam toegang had verschaft tot madame Friedlanders zeer comfortabele huis op de vijfde verdieping.

Er hing een wollen jasje over een stoel; op de tegelvloer bij de voordeur stond een paar zwarte regenlaarzen met een paraplu in één ervan; en er lag nog een tube tandpasta zonder dop, die bruin werd langs de randjes. Na een vluchtige verkenning van de kamers had hij de indruk dat ze gewoon naar buiten was gegaan om boodschappen te doen of een uurtje was gaan kletsen met een vriendin onder het genot van *un grand crème*, ware het niet dat er spinnenwebben hingen, er een dikke laag stof lag en de geur van mottenballen en vocht als lakens van meeldauw was neergedaald in alle kamers. Een leven dat abrupt was geëvacueerd. En vanaf die dag had de tijd binnen deze muren stilgestaan; verzegeld, overgelaten aan de insecten en de natuurlijke erosie. Hij liet zijn vingers over de stoffige gedeelten glijden en schreef zijn naam op de mahoniehouten eettafel. Nam hem in bezit. Niet Charlie Gil-liard, nee, de andere naam. Zijn échte naam. De naam van de dode. Robert Lord. ‘Lordy’ voor zijn maten, zijn collega’s in de oorlog, zijn medestrijders. ‘Onze Bob’ voor zijn lieve, oude moeder. Onze Bob, gesneuveld op het slagveld. Een illuster einde.

Zijn moeder was vast gebroken geweest toen ze het nieuws had gekregen, de gevreesde envelop met het telegram erin,

maar ze zou soelaas en verzoening hebben gevonden in haar trots. ‘Zo trots op mijn jongen, die zijn leven heeft gegeven voor zijn koning en zijn vaderland.’ Ze zou troost hebben geput uit die wetenschap en Charlie putte troost uit die gedachte.

Daarna had hij met de mouw van zijn nieuw gekochte overjas zijn identiteit weggeveegd. Voor altijd verdwenen, wegzwevend met de sporen. Robert Lord was niet meer. Hij lag levenloos op een strand aan de kust van Dieppe en werd koud, voer voor de ratten, zijn gezicht tot kool verbrand, onherkenbaar, niet te identificeren. Robert Lord, marconist en schutter. Zijn beste vriend, Peter Lyndon, de piloot van hun vliegtuig, lag ook op dat strand. Een berg lichaamsdelen. Beide mannen waren tweeëntwintig geweest en waren samen vanuit Northolt in Engeland opgestegen om deel te nemen aan de slag om Dieppe, Operatie Jubilee, op 19 augustus 1942. De grootste eendaagse luchtaanval van de oorlog was het gebleken. Maar het was een ramp, een bloedbad vol mislukkingen. De RAF had honderdzes vliegtuigen verloren, waarvan minstens tweeëndertig aan Flak of ongelukken. Pete en hij waren neergeschoten en waren met de neus omlaag uit de lucht gevallen, als in slow motion worstelend om het vliegtuig onder controle te krijgen. Het geschreeuw en gevloek in het toestel echode nog steeds na in de slapeloze nachten van Robert Lord/Charlie Gilliard.

Een beschamend slecht voorbereide vertoning waarbij zijn medebemanning het leven had gelaten. Pete Lyndon was niet alleen zijn beste vriend geweest, maar ook zijn kracht. Hij had gezorgd dat Lordy zijn verstand erbij hield terwijl hij dacht dat hij gek zou worden. Als zijn moed hem in de steek liet, had Pete hem altijd opgekrikt.

Na de dood van zijn maat had hij, dwars door de snijdende pijn en het gekmakende verdriet heen, met groezelige handen de stukken bot, pees en gerafelde ledematen van zijn vriend

bijeengeschraapt en had verwoed de fragmenten van het verloren leven verzameld, terwijl hij trillend, zwetend, kotsend en snikkend boven de verkoolde restanten van zijn vriend had gezeten. De tranen brandden in zijn geschroeide vlees. Al zijn kameraden – goede, fatsoenlijke mannen – waren om hem heen gillend gestorven. Hij was alleen, de enige die nog ademde en nog heel was, huilend om zijn verloren vrienden, huilend van angst, schok en afgrijzen, huilend omdat hij zo bang was en omdat hij deze schijtoorlog haatte en omdat hij naar huis wilde.

Sinds wanneer was het doden van mensen een eervolle, christelijke daad?

Pete had hem moed gegeven, ballen, hij had hem gedwongen verder te gaan als hij weifelde. Samen vormden ze een team, ze dronken een biertje in elkaars gezelschap en praatten over de toekomst en over hun meisjes, en nu was Pete er niet meer.

Als een puzzel had hij de stukken vlees samengevoegd en alles wat hij kon verzamelen bijeengebracht, alles wat verspreid lag over het kiezelstrand, om enige gelijkenis met een menselijke vorm te creëren, maar de stukken pasten niet aan elkaar. Ze waren opgeblazen tot kleine flarden. Het hadden net zo goed stukken kunnen zijn van twee lichamen in plaats van één. Toch? En op dat ogenblik, tijdens het verzamelen van de gehavende fragmenten van de uiterlijke kenmerken van iemand anders, had hij besloten zijn eigen identiteit op te geven. Hij keek om zich heen naar de kliffen, de torens die in handen waren van de Duitsers, het eindeloze machinegeveer vuur. Op dat moment wist hij dat hij dat geen minuut langer kon verdragen. Niet zonder Pete. Hij moest hier weg. Klaar! Klaar met deze smerige, lelijke oorlog, met de misse-lijkmakende angst, de zinloze aanvallen. Robert had het aan flarden gescheurde brevet en het identiteitsbewijs van Pete Lyndon weggegrist en in zijn zak gestopt, als aandenken aan

alles wat er over was van zijn dierbare vriend. In ruil liet hij dat van hemzelf achter en gooide het neer op de bebloede kiezels.

Daarna was hij gevlucht, klauterend en kruipend als een krab, terwijl de strandkiezels onder zijn voeten rolden. Het was verdomme een wonder, maar hij was – bloedend, kapot-geschoten, huiverend en in zijn broek pissend van de schok en de ellende – op handen en voeten weggestrompeld en had een schuilplaats gevonden in Dieppe, waar hij zich dagen achtereen verborgen had gehouden in een vossenhol, dat hij met zijn vieze vingers groter had gemaakt. Landinwaarts vanaf de Franse kust had hij blindelings naar buiten gestaard naar de miezerige, mistige kustlijn, waar dode vogels lagen weg te rotten, aan stukken geschoten, en waar verbrande, getroffen bomen waren omgevallen als kapotte straatlantaarns, terwijl hijzelf jankte als een wild beest, tot hij bijna van de honger was omgekomen. God mocht weten hoe – zelfs nu nog was zijn geheugen een allegaartje van losse draadjes, van gevallen, roestbruine herfstbladeren, het bulderende geratel van wagonwielen dat klonk als gewerschoten, het loeien van vee dat in de buurt stond – maar hij had het overleefd en was uiteindelijk, na maanden op de vlucht te zijn geweest, in Parijs aanbeland.

1943. Het jaar na Dieppe, na een volle zomer op de vlucht te zijn geweest, had hij zich comfortabel geïnstalleerd op de plek van de onzichtbare madame Friedlander en had hij overdag geslapen en 's nachts gewerkt. Hij was heimelijk gekomen en gegaan en was de andere bewoners zelden tegen het lijf gelopen. Bij de paar gelegenheden dat dat wel was gebeurd had niemand vragen gesteld over zijn aanwezigheid en hadden ze misschien aangenomen dat hij een handelaar was. Hij had hooguit een knikje gegeven. Iedere bewoner werd te zeer in beslag genomen door zijn eigen beslommeringen en was te zeer verdiept in zijn eigen wereld – rantsoenen, overleven,

verlies, angst, nationale vernedering – om hem meer dan zijdelingse aandacht te schenken.

Maart 1947. Charlie deed zijn ogen dicht terwijl hij verder wandelde en de klanken en geuren van zijn recente verleden in zich opnam: de zoetgeurende bloesem in de stadsparken, stenen figuren op de pleinen, de liedjes van die oorlogsnachten, de troost van Radio Londres, de warmte en de bezwete lijven van de hoeren, aan wier gezichten hij probeerde zich niet te hechten. Hij was elke dag binnengebleven, de hele dag, en had zijn gezicht, zijn schuldgevoel verborgen door pas in de schemering de straat op te gaan. En nooit had de schemering zo zoet en zo betoverend gevoeld. Parijs was van hem. Hij leefde in haar schaduw, maar danste in het schemerdonker. Die schimmige hoeken waren zijn eigendom, hij dronk in het duister alsof het een narcoticum was. Hij was koning in zijn eigen ondergrondse wereld. Natuurlijk was hij in de verste verte geen koning, zelfs geen prins of ridder, maar schrijdend over de verlaten boulevard, met de kastanjabomen voluit in voorjaarsbloei en de vogels luid zingend, bleef hij even staan om te genieten van de architectuur, de façades van die imposante gebouwen, de echoënde zuchten van de lege stad, en hij had een onwaarschijnlijk pact met zichzelf gesloten. Hij zou het overleven. Niet als bommengooier Robert Lord, natuurlijk, maar als de man die hij nu was, luisterend naar de naam Charles Gilliard. Charlie.

Charlie was nu zevenentwintig. Hij had bijna een vijfde deel van zijn korte leven weten te overleven dankzij zijn gezonde verstand. De Parijse tegencultuur had gefloreerd. Met de hulp van een lid van de bende waar hij mee werkte had hij papieren gekregen: een vervalst Brits paspoort op naam van Charles Gilliard. Om de kost te verdienen, nieuwe kleren te kunnen kopen en ook nog wat geld opzij te kunnen leggen – wat hem met verbazingwekkend gemak was gelukt – had

hij als heler gewerkt. Er was geen legaal werk te vinden. Hij zou van de honger zijn omgekomen als hij niet zo'n geluksvogel was geweest. Hij had weten binnen te dringen in een druk netwerk van kruimeldieven, criminelen en oplichters, grotendeels oud-politiemannen, die een uiterst lucratieve handel hadden opgezet met het verkopen van illegaal in beslag genomen goederen, voor het merendeel kunst, juwelen en edelstenen. Hij had een heel bescheiden aandeel gekregen voor elk artikel dat hij doorverkocht.

En Charlie had zich een hele periode min of meer verzoend met zijn situatie. In zo'n gezelschap van oplichters en bajesklianten werden geen vragen gesteld. Niemand toonde ook maar de geringste belangstelling voor zijn verhaal. Hij werd een eenling, genoot van de leegte en was dankbaar voor de duisternis en de anonimiteit van de nachtelijke stad. Door de afzondering leerde hij het verdriet dat hem overspoelde onder ogen te zien of er op zijn minst mee om te gaan, om de wending die zijn leven had genomen – de volslagen ommekeer waartoe hij genoodzaakt was geweest door een beslissing die hij in een getraumatiseerde fractie van een seconde had genomen – te bevatten en te aanvaarden.

Hij hing rond in de verlaten stad, een metropool die te groot voelde voor degenen die haar bevolkten, de inwoners die waren achtergebleven. De anonimiteit was hem van pas gekomen. Aan zijn lot overgelaten had hij 's nachts over de uitgestorven pleinen gelopen en soms een hazenslaapje gedaan op een bankje, beheerst door de beurse, paarse gloed van de in blauw papier gehulde straatlantaarns. Hij had geweigerd zichzelf toe te staan na te denken over hoe hij hier was terechtgekomen, of zich te herinneren dat hij een man zonder land was, met een uitgewiste identiteit. Een schaduw te midden van de schaduwen. Zijn voetstappen echoden in de lege straten terwijl hij worstelde om zich te verzoenen met de gevolgen van alles wat hem was overkomen. De rook van zijn

sigaret kringelde omhoog. De rode vonkjes van verschroeiend licht waren zwaar van verdriet, van wroeging.

Zijn leven was uitgewist. Hij had het uitgewist.

Hij was een *deserteur*. Alleen het woord al maakte hem misselijk.

Hij was geen slechte man, hij was in het verleden nooit oneerlijk geweest. Hij had met de anderen van de dorpsbende weleens een paar snoepjes uit de winkel op de hoek gepikt toen hij nog een onbeholpen, beïnvloedbaar kind was geweest, maar daarmee hielden zijn misstappen wel op. Zijn toekomst had er rooskleurig uitgezien. Hij had een vriendinnetje gehad... Hij kon zich de precieze details van haar uiterlijk niet meer voor de geest halen; zelfs de kleur van haar ogen was hij vergeten. Doris Sprigley. Ze zouden getrouwd zijn, Robert en Doris. Ze zouden in het huwelijksbootje zijn gestapt en een groot gezin zijn begonnen op het platteland van Kent, vlak bij waar ze allebei waren opgegroeid. Hij was dol op kinderen, deed geen vlieg kwaad en had altijd zelf kinderen willen hebben: een vrijgevochten, gezonde bende. Jongens en meisjes.

Doris Sprigley, een weelderige boerenmeid met borsten zo rond en stevig als de appels uit de boomgaard van zijn vader; ze zou zijn baby's achter elkaar meegaand en met gemak op de wereld hebben gezet. Tijdens hun laatste uitje samen – dagen, weken voor zijn afgrijselijke tocht naar Dieppe – hadden ze hun maagdelijkheid aan elkaar verloren op de bescheiden plantage van zijn vader, waar de fruitbomen en de zomerlucht getuige waren van hun wriemelende, onhandige liefde.

‘Mijn geschenk voor jou, Lordy,’ had ze op die avond eind juli in zijn oor gefluisterd, ‘zodat je zeker weet dat je bij me terug zult komen.’

Hij was volkomen van plan geweest om naar Doris terug te gaan. Om met haar te trouwen. Om de familietraditie van fruit telen en kinderen grootbrengen voort te zetten.

Doris zou op de hoogte gesteld zijn van zijn dood. Door

wie? Haar ouders? Zijn moeder? Hij had de scène keer op keer opnieuw afgespeeld in zijn hoofd: Doris, die in de keurige, propvolle woonkamer van haar ouders stond en het dapper aanhoorde, met een zakdoek voor haar mond geslagen, terwijl haar borsten geschrokken op en neer gingen.

‘We vinden het heel erg, Doris, maar op den duur zul je iemand anders vinden.’

Wat had hij haar graag vastgehouden, haar wangen gestreeld, haar getroost, terwijl zijn onzichtbare schaduw haar smeekte hem te vergeten. ‘Je vindt wel een betere kerel, Doris, die je liefde meer verdient.’

Ze zou in de armen van zijn moeder hebben gehuild om haar schuttervriendje, terwijl ze elkaar troostten door hun tranen heen. En daarna? Zou ze een tijdje om hem gerouwd hebben en daarna met een van de andere jongens uit het dorp een boterbriefje zijn gaan halen? Zou ze de herinneringen aan Robert Lord zachtjes opzijzetten en zijn beeld laten vervagen, zodat het met de seizoenen onduidelijker werd, tot ze hem helemaal vergeten was, net zoals hij Doris met haar kastanjebruine haar niet meer voor zich zag?

In weerwil van zijn situatie had hij zich een tijdje opgelucht gevoeld. Zijn angst was van een heel andere aard toen hij eenmaal in het geheim was vertrokken, en nadat hij was gevlucht, was hij weken achtereen helemaal niet bang geweest. Verdoofd, en daarna geheel gezuiverd van die huiveringwekkende, krampachtige angst. Hij kon niet sterven, want hij was al dood. Hij kon niet gevonden worden, want wie zou er nu op zoek gaan naar de verkoolde resten van een man die samen met honderden anderen levenloos op een strand was achtergebleven?

Tegenwoordig was zijn Frans bijna vloeiend, al kon hij door zijn accent niet voor een Fransman doorgaan. Dat zou hij ook niet proberen, zelfs niet nu hij bijna vijf jaar in het land was. En hij bleef liever Brits.

Miste hij Groot-Britannië, zijn goeie ouwe Engeland, de overvolle, mistige straten van Londen? Of het lommerrijke Kent, de 'tuin van Engeland', waar hij geboren en getogen was? Hij had in de kranten gelezen over de schade die de Blitz had aangericht. In 1940 had zijn eigen, landelijke omgeving een flinke klap gekregen door die eerste, lange reeks bombardementen. Doden en gewonden. Was zijn straat platgegooid? Niet tijdens die eerste aanval, maar later misschien wel. Hij had gelezen over Londenaren die beschutting hadden gezocht in de stations van de ondergrondse.

Roberts kleine zusje, Sylvia. Hoe oud zou ze nu zijn? Vieren-twintig? Was ze getrouwd? Zou ze kinderen hebben? Nichtjes en neefjes die hij nooit zou kennen?

Charlie kreeg een knoop in zijn maag, zijn hoofd tolde en bonkte. Hij moest zichzelf altijd wapenen tegen dat soort herinneringen, die lijntjes naar het verleden. Hij was geen verdorven man, maar hij kon nooit terug. Dat was een feit. Hij was te ver gekomen. Wat voor straf stond er op deserteren? Executie? Levenslange gevangenisstraf? Of waren zijn eigen schaamte en schuldgevoel de zwaarste last die er bestond?

Groot-Britannië was nu verloren voor hem. In elk geval zouden zijn dierbaren om hem hebben gerouwd, hem naar zijn laatste rustplaats hebben gebracht en verder zijn gegaan met hun leven. Zijn familie en de liefallige Doris. Hij had geen andere keus dan het zo te laten. Zijn diepbedroefde moeder rustig te laten rouwen.

Het verleden te begraven. Zij hadden hun leven. Hij moest het doen met de ingeruilde versie van het zijne.

Charlie rook koffie; hij liep langs een café. Zijn tred werd aarzelend. Even was hij besluiteloos, maar daarna ging hij toch aan een tafeltje op de stoep zitten. Met één hand boven zijn schouder gebaarde hij de *garçon* om een *double express*. Hij strekte zijn benen en hield zijn gezicht omhoog om troost te putten uit de stralen van het vroege voorjaarszonnetje. Hij

diepte wat losse munten en een pakje Gitanes op; hij was gewend geraakt aan de plaatselijke zwarte tabak, bitter maar bevredigend. Hij stak er met onvaste hand een op en inhaalde diep. Hij had zichzelf uit balans gebracht, hij kreeg er de kriebels van terug te denken aan Kent, Doris en zijn lieve oude moeder.

Ze zouden hem nu eens moeten zien.

De schaamte. De angst voor zijn straf.

Hij plukte met de duim en wijsvinger van zijn linkerhand een sliertje tabak van het puntje van zijn tong en zag een oud opaatje komen aanstropelen met een volgepakte, opgelapte pukkel. De oudere man – een veteraan uit de Eerste Wereldoorlog? – schuifelde tussen de tafels door en verkocht hoestend en proestend kranten, geplaagd door ademhalingsproblemen. Charlie viste een francstuk uit zijn zak en wenkte de ondervoede gepensioneerde, waarna hij hem de munt gaf. In ruil pakte hij een exemplaar van *Le Monde*. Het rook naar verse drukinkt en de belofte van een middag amusement. Hij zou naar een filmhuis gaan, de uren verdrijven... Te vroeg voor een borrel... voor de jazzclubs.

Hij moest vast werk hebben, een uitdaging. Het werd tijd om een andere richting op te denken. Verder te gaan. Parijs te verlaten. Maar waarnaartoe?

Tijdens de eerste jaren dat Charlie op de vlucht was geweest had hij zijn brood verdiend door op boerderijen te werken en de boeren te helpen met hun vee en hun oogst. Hij had genoten van de fysieke inspanning, het buitenleven, het zweeten tijdens het hooien, het plukken van maïs. Het had hem aan thuis doen denken. De ouderen, de boeren die te oud of te zwak waren om naar de oorlog te gaan, lieten hem met gebaren en lichaamstaal zien wat er gedaan moest worden. Ze stelden geen vragen, want ze waren maar al te blij met een extra paar handen, aangezien alle jonge Fransmannen waren opgeroepen voor de strijd. Zolang hij geen mof was,

waren ze blij met zijn aanwezigheid. Veel huisvrouwen verwelkomden hem hartelijk in hun huis, gaven hem zo goed als de omstandigheden toelieten te eten en behandelden hem liefdevol als een zoon. Gekookte eieren van de kippen in de tuin. 'Deze worden in de hoofdstad voor tien franc per stuk verkocht,' had een tamelijk aantrekkelijke boerin hem verteld, waarmee ze suggereerde dat hij bevoorrecht was en een speciale behandeling kreeg. Twee of drie vrouwen, echtgenotes, hadden zijn wonden verzorgd, zijn gehavende huid gewassen, zijn door shock geteisterde lichaam afgesponst. De meesten eisten geen verklaringen, vroegen niets terug. Verschillende keren kreeg hij de kamer van een vermiste soldaat aangeboden.

Die vrouwen waren eenzaam, verlangden naar hun eigen zoon of echtgenoot, hunkerden naar gezelschap, maar Charlie koos er altijd voor om afstand te houden en liet zich nooit meeslepen in de familiesfeer, de intimiteiten, maar sliep liever in de stal in het stro, in de wetenschap dat zijn eigen emoties nog rauw en pijnlijk waren, etterend als zijn wonden, en dat hij binnen de kortste keren weer verder zou gaan. Vanaf de eerste dagen dat hij op de vlucht was geslagen was Parijs zijn doel geweest.

Afgezien daarvan was hij, al was zijn vermogen om zich in het Frans uit te drukken destijds nogal belabberd geweest, bang geweest om te worden onderworpen aan te veel vragen. Om door de mand te vallen, zodat ze zouden weten wat hij was.

Een deserteur.

Hij keek naar de datum op de voorpagina van de krant: *mardi*, 27 maart 1947. Twee jaar na de oorlog. De zon was om 6.41 uur opgekomen en zou om 19.13 uur ondergaan. De dagen werden langer, de oorlog was steeds verder weg. Hij sloeg langzaam de pagina's om en las vluchtig een kort artikel, een analyse van de recente Britse nationalisering van de

steenkoolindustrie. Hij bladerde verder naar achteren, naar het kunstkatern, waar hij wist dat de bioscooplijsten stonden. Een verbluffende foto van Simone Signoret trok zijn aandacht. Ze had een paar dagen eerder haar verjaardag gevierd, las hij. Ze was zesentwintig. Een jaar jonger dan hij ruim een week geleden was geworden. *The Jolson Story*, die film had hij gezien. En *It's a Wonderful Life*. Daar had hij heimwee door gekregen: kerst, en alle verjaardagen die hij zich van zichzelf niet mocht herinneren. *Brief Encounter*. Nee, die zou hij overslaan.

The Best Years of Our Lives. Dat was een film die hij nog niet gezien had. Hij had nogal een oogje op Teresa Wright en was een groot fan van William Wyler. Hij liet zijn vinger langs de lijst gaan om te zien waar hij die middag draaide, in de hoop dat hij in kleur zou zijn, terwijl hij zich herinnerde dat de film een paar onderscheidingen had gewonnen bij de laatste Oscar-ceremonie.

Op dat moment trok het luide gepraat van een paar yanks zijn aandacht. Hij keek naar de straat en zag een paar toeristen met hun camera in de aanslag, die lukraak wat foto's maakten, zoals sommige toeristen graag doen. Hij wendde zijn lichaam snel van de straat af en hield zijn hoofd omlaag tot ze verder waren gelopen, waarna hij terugkeerde naar zijn krant.

Hij vond een bioscoop in het elfde arrondissement, op gezonde loopafstand, niet ver van het indrukwekkende Place de la Bastille. Het was een bioscoop waar hij nog nooit was geweest. Hij dronk het restje van zijn sterke koffie in één teug op, gooide twintig centimes op tafel, keek op zijn horloge, vouwde zijn krant op, stak die in zijn linkerjaszak en liep de straat uit, opgevrolijkt door de wetenschap dat hij een gezellig plan had voor die middag. Tijd die moest worden opgevuld, eenzaamheid: dat waren de grootste uitdagingen waarmee hij te maken kreeg, maar hij was bang om vrienden te maken,

om iemand te dichtbij te laten komen; ze zouden nooit toegang kunnen krijgen tot zijn ware ik.

Toen Charlie in de buurt van het filmhuis kwam zag hij dat het op iets uit een Chinese operette leek. Echt een heel curieus staaltje van architectuur. Hij was er twintig minuten eerder dan de film zou beginnen. Hij trok de deur open, stapte naar binnen en werd getroffen door de scherpe rooklucht, alsof iemand een vuurtje had gestookt in de foyer. Een kleine blondine in het kaartverkoophokje zag hem aankomen. Ze leek zenuwachtig. Charlie snoof, sloot zijn ogen en fronste. Hij keek om zich heen en zag vlammen voor zijn geestesoog. Een brandend vliegtuig, de Merlin-motor die sputterde, onderdelen die uit elkaar vielen en neerstortten. De maar al te bekende angst stroomde door zijn aderen, knelde zijn vaten af en gonsde door zijn hoofd als een zwerm bijen. De flitsen, de herinneringen, deden zijn ruggengraat verstijven.

‘Je staat in brand!’

‘Peter... Pete, hoor je me? Ze nemen ons onder vuur. Je staart is geraakt en die verbrandt. Probeer te landen.’ Rechts van hem was een ander vliegtuig in de romp geraakt en in vlammen opgegaan. Een dunne, witte rookpluim was alles wat ervan overbleef terwijl het toestel spiraalsgewijs richting de zee stortte. Er volgde er nog een. En nog een.

Pete trok hard aan de stuurknuppel, zijn spieren gespannen, terwijl de vlammen zich een baan likten naar de plek waar hij zat, waardoor zijn rug verhit raakte en zijn huid verschrompelde.

‘Er staat iets in brand!’ De stem van Charlie Gilliard doorbrak de stilte in de lege bioscooplobby. Hij hapte naar adem, worstelend met de herinneringen die hem nooit loslieten.

‘Oké, geen paniek. Ik heb mijn sigaret laten vallen en het tapijt is verschroeid. U hoeft er niet zo’n heisa van te maken.’

Hij nam even de tijd om weer in het heden te belanden en strompelde toen naar het raam van de kaartverkoop.

De caissière hief haar seringblauwe ogen naar hem op. Ze tuitte haar lippen, die zoet en roze als een suikerspin waren. Ze glimlachte, maar had tranen in haar ogen. Van dichtbij was ze adembenemend knap, zij het aan de jonge kant. Hij keek haar een ogenblik aan terwijl ze aan een rol kaartjes frummelde. Hij snoof weer. Een vleugje brandstof, misschien. Hij beleefde de nachtmerrie opnieuw.

‘Meneer, wilt u de film zien?’ vroeg ze. ‘Of bent u van de brandweer? Ik ben mijn baan toch al kwijt. Wat wilt u?’

‘The Best Days of Our Lives.’

‘Als u het zegt. Begint over een kwartier. Entree is veertig centimes.’ Het blondje scheurde een kaartje van haar rol en schoof het met afgekloven vingers naar hem toe. ‘Tot nu toe hebt u de zaal voor u alleen. Veel plezier met de film.’

Charlie bleef even staan weifelen voor hij zijn kaartje pakte. Dat meisje had iets. Hij glimlachte. Ze had hem opgekikkerd.

Parijs, november 2015

Er kwam een vrouw met kuithoge leren laarzen in beeld, die even bleef staan en om zich heen keek. Ze zette aarzelend nog een stap en liep daarna verder, in haar zwarte broek die haar figuur fraai omsloot, terwijl haar weelderige haar op haar chique leren jasje danste. Ze was lang, oogverblindend, en zeulde met te veel bagage door een onbekende straat in een stad die niet de hare was, waarna ze opnieuw stilstond terwijl ze naar het andere eind van de boulevard keek. Ze was op zoek naar een bar. Een ongedwongen, prettige plek waar ze een paar uur kon rondhangen, ergens waar ze deze lading van haar rug kon halen en kon uitblazen. Terwijl ze een kruising naderde begon ze langzamer te lopen. Vlak naast haar was zo'n tent. Binnen flakkerde er licht. Een beetje te schel? Nee, een tv-scherm. Het zag er prima uit, best uitnodigend.

Kurtiz Ross duwde met haar voet tegen de deur, stapte de onbekende bar-bistro binnen en keek om zich heen, waarna ze even bleef staan om een tafeltje uit te kiezen in een verborgene hoekje waar het niet te druk was. Tot haar verrassing was het er voor meer dan de helft leeg. Vrijdagavond en hooguit een stuk of vijf enkelingen en twee stellen: slanke, nonchalante Parijzenaars die tegen een pilaar leunden of bij de bar stonden met een drankje in hun hand. Uit de luidsprekers boven haar hoofd klonk Charles Aznavour, die 'La bohème' kweelde. In het midden van de ruimte, waar mensen kon-

den dineren, stonden verschillende rode plastic bankjes en een stuk of zes houten tafeltjes met rood-wit geblokte tafelkleedjes. Kurtiz twijfelde of ze nu iets zou eten of zou blijven rondhangen tot Oliver na het concert kwam, hopelijk in gezelschap van Lizzie.

Lizzie, twintig jaar. Lizzie. *O god, alsjeblieft in gezelschap van Lizzie.*

Het leek net of Kurtiz' maag bestond uit een kluwen draadjes die kronkelend steeds strakker werden aangetrokken. Ze had een borrel nodig. Eerst een borrel. Dit zou niet makkelijk worden, nog afgezien van de vermoeiende montagedag die ze achter de rug had, gevolgd door de reis vanuit Londen in een overvolle Eurostar en een vrijdagavondtaxi vanaf het Gare du Nord, die haar met haar weekendtas en cameratassen op de Place de la Bastille had afgezet. Vanaf daar moest ze ergens een uur of twee zien door te brengen.

Voordat ze verder naar binnen liep wierp ze een snelle blik omhoog en prentte de naam van de brasserie, die in neonletters op de gevel stond, in haar geheugen: L'ARMAGNAC. Daarna keek ze op haar horloge. Tien voor acht. Ze was te vroeg, veel te vroeg. Ze had een trein later kunnen pakken of eerst naar het hotel kunnen gaan. Ze had niet helder gedacht; ze was er te zeer op gebrand geweest om naar deze kant van Parijs te gaan, zodat ze dicht bij de concertzaal was. Hoe dan ook, ze was hier nu, en omdat ze alle tijd had, kon ze net zo goed even snel iets eten. Zodra ze zat zou ze Oliver een berichtje sturen om hem te laten weten dat ze in de stad was, en waar. De rest van de avond zou ze moeten wachten... wachten, het uitzitten en bidden tot wie er ook maar zou luisteren dat ze aan het eind van de avond weer in gezelschap van haar dochter zou zijn.

Bij dit soort gelegenheden zou ze willen dat ze rookte. Dit soort gelegenheden? God, dit was toch wel iets wat je maar één keer in je leven meemaakte. Je eigen kind voor het eerst

in vier jaar weer zien. Vier hartverscheurende, wanhopige, ontwrichte jaren. Bijna op de kop af vier jaar en vijf maanden. *O, Lizzie, heb je enig idee wat voor verdriet je afwezigheid teweeg heeft gebracht?*

De bistro was warm, benauwd, hartverwarmend traditioneel en troostend, en er hing een enigszins scherpe geur van plantaardige olie en gebakken uien. Hamburgers? Kurtiz huiverde en schudde de dag van zich af, net als de winteravond buiten en haar toenemende vrees voor... Wat? Tekortschieten? Teleurstelling? Een no-show?

Alles hing af van Olivers ingeving.

Maar stel dat hij het mis had. Stel dat Lizzie niet bij het concert was. Of als dat wel zo was... dat ze zou weigeren mee te komen en hen te zien. Stel dat ze boos was op Oliver en tegen hem, haar vader, zou zeggen dat hij moest oprotten. *Lizzie, kleine Lizzie, wees alsjeblijft, alsjeblijft daar.* Kléine Lizzie? Ze was twintig. Lizzie was een jonge vrouw. Een jonge vrouw en een vreemde voor haar moeder. Hoe was het zover gekomen? Op welk moment had hun dochter de beslissing genomen om weg te lopen en uit hun leven te verdwijnen? Hoe lang had ze haar ontsnapping al gepland? Had ze haar zinnen altijd al op Parijs gezet, of was het gewoon zo gelopen? Was Kurtiz' veelvuldige afwezigheid er de oorzaak van geweest? Dat had Oliver haar wel doen geloven. Oliver had altijd met zijn vinger naar haar gewezen.

En wat geloofde zijzelf? Was zij verantwoordelijk voor het vertrek van haar dochter?

Kurtiz was het zat, elke keer diezelfde vermoeiende vragen, drieënvijftig maanden lang zonder ooit een dag over te slaan, en ze liet haar reistas en camera's naast haar stoel vallen en ging aan een van de vierkante tafeltjes midden in het eetgedeelte zitten. Een winterse vrijdagavond in Parijs. Ze keek om zich heen. Het bruisde nu niet bepaald, maar het was nog vroeg. Er kwam een ober naar haar toe, nonchalant en zonder

haast, maar wel met een vriendelijke glimlach. Het klopt niet wat ze over Parijzenaars zeggen, dacht ze, terwijl ze nadacht over wat ze zou bestellen.

'Bonsoir. Hoe laat sluiten jullie?'

'Halftwee, madame. Bent u alleen of verwacht u nog gasten?'

Ze aarzelde. 'Gasten? Ja. We zijn met...'. Ze wilde per se positief blijven. 'We zijn met zijn drieën, maar dat is pas iets later.'

Hij knikte. 'Wat kan ik voor u doen?'

'Un whisky, s'il vous plaît, avec une grande carafe d'eau.'

De flatscreen-tv aan de muur boven de bar, waarvan het geluid uit stond, trok haar aandacht. Zoals in dit soort tenten gebruikelijk was stond hij afgestemd op een sportzender. Er zou zo een voetbalwedstrijd beginnen. De spelers waren aan het opwarmen, sprongen van de ene in voetbalschoen gestoken voet op de andere, schudden hun ledematen los en strekten hun getrainde spieren. Frankrijk, in de blauwe shirts, zou tegen Duitsland, in het wit, spelen. Dat stond op een scorebord in de rechterbovenhoek van het scherm. Op dit moment, voor de wedstrijd, stond er: 0-0. Rondom het veld stonden reclameborden. Een band met in zwarte kostuums gehulde mannen, van wie sommigen een trommel om hun nek hadden, maakte zich op om de volksliederen te spelen. De toeschouwers zongen, zwaaiden met vlaggen en deinden heen en weer. Verwachtingsvol publiek, opgetogen om erbij te zijn, mannen met kleine jongetjes op schoot, terwijl de adrenaline voor deze door schijnwerpers verlichte wedstrijd door hen heen raasde.

Kurtiz richtte haar aandacht weer op de straat. Ze interesseerde zich niet erg voor voetbal. En ze was hoe dan ook veel te opgewonden om zich te kunnen concentreren. Haar whisky werd gebracht. Ze knikte als dank en nam een bevredigende slok, puur. Geen ijs, zelfs geen water. Wauw, die kwam aan.

Een jong stel van begin twintig had de deur opengeduwd en was huiverend naar binnen gestapt, waarna ze zich als honden uitschudden. Ze namen een golf van koude lucht mee naar binnen. De hoeken van de tafelkleedjes gingen op en neer. Er waaiden twee geel met rode kastanjebladeren mee naar binnen, die zachtjes op de tegelvloer dwarrelden. Het stel hees zich op twee hoge aluminium barkrukken. Ze spraken Engels. Kurtiz bestudeerde hen en maakte in gedachten een plaatje, een dubbelportret. Ze zagen er allebei goed uit. Hij bestelde een biertje en het meisje mineraalwater. Kurtiz observeerde hen nog een tijdje en zelfs in hun houtjetouwtejjassen straalde hun lichaamstaal diepe genegenheid uit, alsof ze naar elkaar hongerden: ze hielden elkaars blik vast en konden niet van elkaar afblijven. De jonge vrouw had lang, donker, prerafaëlitisch haar en was zwanger; misschien een maand of vijf, hooguit. Kurtiz glimlachte en dacht terug aan de periode waarin ze Lizzie droeg, in haar begintijd met Oliver. Ze zuchtte en richtte haar blik op iets anders. Hoe zou het over twintig jaar met dit stel gaan? Zou het beter met hen gesteld zijn dan met haar eigen gezinsleven?

Ze keek op haar horloge. Kwart over acht.

De buitendeur ging weer open, zwiepend en bonkend. Er wervelde weer een tochtstroom langs haar benen. De ober haastte zich naar de ingang en raapte de kastanjebladeren op, terwijl er een oudere dame, gehuld in een volumineuze nertsmantel, in haar eentje naar binnen stapte. Ze had een hondje aan de lijn, een maltezer. De ober schudde haar in een handschoen gehulde hand en begeleidde haar zonder aarzelen naar het tafeltje naast Kurtiz. Ze knikte naar Kurtiz, trok haar mantel uit, legde die netjes over het lege bankje tegenover haar en ging lekker zitten. Intussen kroop de hond, met haar ivoorkleurige vacht, als een harig kussen tegen de hooggehakte laarzen van haar vrouwtje aan. Kurtiz keek tersluiks opzij. Het was moeilijk om niet te staren, om niet naar de

vrouw toe getrokken te worden. Haar gratie en haar waardigheid schreeuwden om aandacht. Ze was waarschijnlijk eind zeventig, begin tachtig – dat was moeilijk te zeggen – en ze was tenger, overduidelijk Frans, onberispelijk gekapt en heel mooi. Ze moest ooit echt sensationeel zijn geweest om te zien: heel natuurlijke make-up, aangebracht op een smetteloze huid met nauwelijks een rimpel, hoge jukbeenderen die net zo geprononceerd waren als de punten van haar afneembare kraag, en lichte, seringkleurige ogen die niet alleen opvallend waren door hun ongewone kleur, maar ook omdat ze zo rond en vol waren dat het net bolvormige juwelen waren.

Kurtiz kon slechts met moeite de verleiding weerstaan om een van haar twee camera's te pakken en een foto te nemen.

Zonder een bestelling te hebben opgenomen keerde de ober terug met een kan water, een lange zilveren lepel, een longdrinkglas met een bodempje Ricard-pastis erin en een beker met ijs.

De schoonheid zei met een glimlach '*Merci*' – en wát voor een glimlach; een en al grootmoedigheid en allure, met een volmaakte rij tanden – en trok de Ricard naar zich toe, schonk wat water bij het *apéritif* en schepte er een paar ijsblokjes in. Ze pelde haar taupekleurige leren handschoenen af, die ze nog steeds aanhad, vinger voor vinger, en legde ze keurig naast elkaar op tafel, waarna ze langzaam, weloverwogen haar drankje roerde en sereen wachtte tot de wolkerige vloeistof omhoogkwam en het hele glas een melkachtig aanzien had. Intussen rinkelden haar gouden armbanden.

Ze draaide haar hoofd en wierp een blik op Kurtiz. '*Bonsoir, madame.*'

Beschaamd omdat ze betrapt was terwijl ze naar haar staarde, glimlachte Kurtiz en haalde haar telefoon uit de zak van haar leren jasje, speelde er wat mee en tikte met haar nagel op haar inbox. Geen nieuwe mails. Waren Oliver en Lizzie elkaar al tegengekomen? Was Lizzie bij het concert?

Waren ze misschien op dit ogenblik bij elkaar? Kurtiz deed haar ogen dicht en probeerde het gesprek voor zich te zien. Riepen ze boven de rockakkoorden uit iets naar elkaar? Of had Lizzie misschien over de rijen stoelen heen – waren er stoelen in de concertzaal of stond iedereen? – haar vader gezien, hem de rug toegekeerd, de kraag van haar jasje opgezet of een sjaal om haar gezicht gewikkeld uit angst dat hij haar zou herkennen? Haastte ze zich misschien de zaal uit en besloot ze in een fractie van een seconde het concert dan maar over te slaan?

Dan zou ze misschien besluiten niet terug te gaan maar weg te glippen, naar buiten te gaan, heimelijk te vluchten via de Boulevard Voltaire en ervandoor te gaan naar een metrostation of een taxi te zoeken, bang dat haar vader achter haar aan was gekomen.

Of zou ze toch blijven? Hunkerde ze er ergens, met pijn in haar hart, toch naar om herenigd te worden met haar vader en moeder, haar ouders, die van haar vervreemd waren, wier hart gebroken was?

‘O, Lizzie. Loop alsjeblieft niet bij ons weg. Niet weer.’

‘*Pardonnez-moi, madame*, wat zei u?’

‘Sorry?’

‘Ik dacht dat u iets zei. Ik ben tegenwoordig een beetje hardhorend. Mijn excuses daarvoor. Ik heb een hoortoestel, maar ik heb er een hekel aan om zo’n ding in mijn oren te steken. Pure ijdelheid. Een leven lang bij de film en op het toneel. Actrices hebben geen waardering voor de harde realiteit van het ouder worden.’

Kurtiz hield haar hoofd naar links. Sprak de oude vrouw nu tegen haar of mompelde ze in zichzelf? Nu gaapte haar buurvrouw haar fronsend aan. ‘U ziet er wat gespannen uit, als ik het zeggen mag. Kan ik iets voor u doen? Ik wil me nergens mee bemoeien, hoor.’

Kurtiz probeerde te lachen. ‘Het gaat wel,’ mompelde ze en

ze sloeg het restje van haar whisky achterover. ‘Bedankt dat u het vraagt, *merci*.’ Ze wilde niet bij een gesprek betrokken raken. Ze was niet in staat zich met iemand in te laten. Niet vanavond.

‘Mijn geheugen is niet meer wat het geweest is.’ De diva op leeftijd schudde haar hoofd, met het keurig gewatergolfde witte haar. ‘Teksten leren was vroeger nooit een probleem. Zit u ook in de showbusiness, liefde?’

Kurtiz antwoordde dat dat niet het geval was.

‘Wat voor werk doet u dan?’

‘Fotograaf, en ik ben’ – haar gedachten flitsten naar Alex – ‘betrokken geweest bij een paar films,’ gaf ze toe, al wilde ze nog steeds liever geen gesprek aanknopen.

‘Is het heus, liefde? Wat enig. Hollywooddrama’s of hier in Parijs? Ik heb mijn hele leven in de filmbusiness gezeten. Nou ja, in mijn jonge jaren. Later keerde ik terug naar het zuiden om in het theater op te treden. Ik heb veel grote tragedierollen gespeeld. En een aantal seizoenen bij de Comédie-Française. Ik had een ster kunnen zijn in Hollywood, maar... maar...’ Ze zuchtte en verdween heel even in haar eigen geschiedenis. ‘Ik was een tikkeltje naïef toen die kans zich voordeed, och hemeltje, in een vorig leven.’ Ze wuifde met haar hand en de armbanden bengelden. ‘Hoe het ook zij, ik geef de voorkeur aan Parijs. Ik kies voor eigen bodem, zou je kunnen zeggen. Jean-Claude, *un autre, s’il te plaît*. Mag ik u uitnodigen? Kom bij me zitten, alstublieft. Ik ben tegenwoordig meestal genoodzaakt in mijn eentje te drinken. Sinds mijn man is overleden... Mijn tweede man, dan. Mijn eerste heeft deze aarde al lang geleden verlaten.’

‘Nee, dank u. Het is heel aardig van u, maar ik hou het bij één drankje. Ik heb later vanavond afgesproken met mijn man en... en dochter, ze zijn naar een concert.’ Kurtiz keek op haar horloge: vijf over halfnegen. De tijd kroop. De deur ging open en er kwam een ander stel binnen, dat dicht tegen

elkaar aan kroop en de kou van zich afschudde terwijl ze naar een tafeltje verderop liepen.

‘Ah, l’Opéra. Ons nieuwe operagebouw is echt schitterend, vindt u niet? Heel iets anders dan het Palais Garnier, natuurlijk. Wie zingt er vanavond in de Bastille? Of is er ballet? Toeristen komen van over de hele wereld om het te aanschouwen. Ik ben zelf geen operaliefhebber, maar het heeft wonderen gedaan voor dit *quartier*.’

‘Nee, geen opera.’

‘Jean-Claude, breng mijn vriendin alsjeblieft nog een drankje, wat ze ook mag drinken.’

‘*Bien sûr*, madame Courtenay.’

‘Ik kom al, o, inmiddels al jaren in deze bar, deze *petit bistro*. Zo’n vriendelijke bediening. Ze kennen me goed en zijn aardig voor me, als een familielid. Ik woon een paar blokken verderop hier in de straat. Er komen hier veel buurtbewoners, onder wie nog een of twee gepensioneerde sterren zoals ik.’ Ze knipoogde koket en raakte haar kapsel aan, alsof ze poseerde voor een foto. Er zweemde een lachje om Kurtiz’ lippen.

‘Trouwens, *je suis* Marguerite Courtenay.’ Ze stak een verweerde hand uit, die bespikkeld was met levertvlekken, maar waaraan zware gouden ringen onder parelkleurig gelakte nagels prijkten. De massa gouden armbanden, die aan elkaar vastzaten, omcirkelde haar smalle pols. ‘Marguerite Courtenay. Dat is mijn artiestennaam.’ De actrice aarzelde, en Kurtiz wist niet of dat was om effect te sorteren of omdat ze verwachtte dat haar roem uitbundig zou worden herkend.

‘Marguerite Courtenay. Och, er waren avonden dat heel Parijs opsprong om voor me te applaudiseren.’ Ze zweeg even met opgeheven hoofd, alsof ze de zoete tonen van het handgeklap, het gejuich en het enthousiasme herbeleefde. ‘Helaas, die tijd is voorbij. Niemand geeft tegenwoordig nog een zier om een oudere actrice. Michel Piccoli wordt vlak na kerst

negentig, die ouwe duivel. Hij en zijn generatie gaan eeuwig mee. Voor de mannen zijn er altijd rollen, maar wij *filles* worden min of meer gedwongen met pensioen te gaan. Zoveel leeftijdsdiscriminatie in onze industrie. Vertel eens over uw fotografie en uw films.’

Kurtiz streek met haar vingers door haar haar, dat tot op haar schouders was gegroeid en gekleurd was tot een rijke kastanjebruine tint, donkerder en glanzender dan haar natuurlijke kleur. De ober zette whisky, ijs en water voor haar op het tafeltje. Ze staarde ernaar. Ze had Oliver nog geen berichtje gestuurd. Het concert moest nu wel aan de gang zijn. Zijn telefoon zou wel uit staan. Ze keek naar de televisie, waar de sporters zich uitsloofden, maar de stand o-o bleef.

Haar buurvrouw bleef haar aankijken en liet haar ogen over haar profiel glijden. ‘U lijkt een beetje zenuwachtig, *ma chère amie*. Bezorgd. Wilt u erover praten? Ik wil u helpen. Ik heb mijn portie hartzeer en ellende ook wel gehad.’

Kurtiz zette twee vingers tegen haar ogen en wreef erin, alsof ze een opkomende hoofdpijn wilde afwenden en zich tegen de vragen van haar buurvrouw wilde beschermen. Ze had vier jaar geleden haar hart afgesloten en haar emoties uitgebannen. Door vertrouwelijkheden, ook met onbekenden, raakte ze in paniek en voelde ze zich bedreigd.

‘U bent Engelse, hè?’

Kurtiz knikte, goot een scheutje water in haar nieuwe glas whisky, deed er een paar ijsblokjes bij en rammelde ze rond.

‘Ik ben nooit in Engeland geweest.’

De ijsblokjes kletterden tegen het glas. Ze wilde dat de vrouw ophield, al was de oude ziel zich duidelijk van geen kwaad bewust. Ze had waarschijnlijk gewoon behoefte aan een praatje. Ze zat dagenlang in haar eentje in haar appartement met niets dan haar herinneringen. Triest.

‘Logeert u hier in de buurt? Om te filmen, misschien?’

Jean-Claude zette een bord met eten voor de actrice neer.

Ze knipoogde flirterig naar de jongeman en schoof de maaltijd een centimeter of vijf naar rechts. 'Ik wil graag een karafje rood. *Bordeaux, s'il te plaît, comme d'hab.*'

'*Oui, madame Courtenay.*'

Er kwam een groepje van vier binnen. Kerels die voor het voetbal kwamen. Ze kozen een tafeltje aan de andere kant van de ruimte, in een hoekje waar ze goed zicht hadden op het scherm. 'Nul-nul,' riep er een.

'*Allez les Bleus,*' bulderde een ander.

'Ik wilde dat ze dat verdomde scherm weg zouden halen,' mopperde madame Courtenay onverwacht fel. 'Die voetbalavonden zijn een vloek voor de rust. Zelfs in mijn heerlijke appartement op de tweede verdieping kan ik dat uitschot op straat nog horen schreeuwen. Ik geloof dat onze president vanavond bij de wedstrijd aanwezig is, hè? Het ziet er niet naar uit dat hij de Franse ploeg erg veel geluk brengt. Nog niet gescoord.'

Kurtiz dook in haar reistas en haalde er een ietwat beduidende paperback uit. *Love and Summer* van William Trevor. Ze was een enorme fan van de Ierse schrijver en was al een tijdje van plan om dit boek van hem te lezen. Fascinerend genoeg was de hoofdpersoon ook fotograaf, dus dat zou extra leesplezier geven. Ze sloeg de eerste bladzijde op en legde het boek met de rug omlaag plat op tafel, waarbij ze haar hand op de eerste pagina liet rusten. Het werd een beetje te hectisch om zich te kunnen concentreren. Ze zou haar drankje opdrinken en een taxi naar haar hotel nemen. Waarom had ze niet iets in dit quartier geboekt? Dat was zoveel minder gedoe geweest. Had ze tijd om Parijs te doorkruisen, terug te komen en rustig klaar te gaan zitten in een bar in de buurt, of zou ze het hier gewoon uitzingen tot het eind van het concert? Waarom hadden Oliver en zij het zelfs niet eens kunnen worden over zoiets simpels als waar ze na afloop van de show zouden afspreken?